

مطالعه تطبیقی نحوه اجرای حبس خانگی در حقوق کیفری ایران و آمریکا^۱

محمد علی چاپاری^۲

چکیده

در این مقاله کوشیده‌ایم ساختار حبس خانگی با رویکرد تطبیقی در حقوق کیفری ایران و آمریکا مورد بررسی قرار گیرد و سعی بر آن است تا به این پرسش پاسخ دهیم که آیا حبس خانگی می‌تواند به عنوان جانشین مجازات حبس مطرح گردد؛ به طوری که ضمن داشتن برخی محاسن، از معایب حبسهای کوتاه مدت و بلند مدت مصون بماند. در نظام حقوقی ایران، تاکنون مقرره یا قانونی در خصوص حبس در خانه تقنین نشده است و تا پیش از تصویب قانون جدید مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ می‌توان گفت رویکردهای نوین و مجازات‌های جایگزین حبس به

^۱ - تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۱۵

^۲ - دانشجوی دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد.

طور صریح و منسجم در نظام حقوقی ایران جای خود را نیافته بود. قانون جدید نه تنها علاوه بر نهادهای قدیمی مانند تعلیق یا آزادی مشروط، نهادهایی نظیر تعلیق تعقیب جرم در داسرا را احیاء کرد، بلکه نهادهای جدیدی از قبیل صدور حکم و نظام نیمه آزادی را نیز به آن افزود و همچنین در فصل نهم از بخش دوم این قانون، مجازات‌های جایگزین فصل مستقلی را به خود اختصاص داد. ولی متأسفانه به حبس خانگی در یک ماده مستقل اشاره نشده است ولی قضات می‌توانند با استناد به ماده ۶۲ این قانون نسبت به صدور رای حبس خانگی اقدام نمایند. لذا ضروری است با بررسی تطبیقی حبس خانگی در مقررات سایر کشورها، راهکارهایی جهت تقویت مقررات داخلی ارائه داد. این مقاله ضمن بررسی مقررات حبس خانگی، در حقوق کیفری ایران، و شناخت محاسن و معایب آن، شرایط و مقررات حبس خانگی را در نظام حقوقی آمریکا مورد توجه قرار می‌دهد.

واژگان کلیدی: حبس خانگی، ایران، آمریکا.

۱. درآمد

جرم، پدیده‌ای اجتماعی است و مقابله با آن از دیرباز مورد توجه اندیشمندان و مصلحان اجتماعی قرار گرفته است. شکی نیست که هر جامعه‌ای در قبال نقض هنجارهای اجتماعی (جرم)، واکنش نشان خواهد داد. بررسی‌های تاریخی نشان می‌دهد که واکنش علیه جرم، از جوامع ابتدایی تاکنون و در طول حیات اجتماعی بشر وجود داشته است و در هیچ عصری، جامعه، رفتار متخلفان را بی‌پاسخ نگذاشته است.

در گذشته‌های بسیار دور، ضمانت اجراهای کیفری در قالب مجازاتهای شدید بدنی و ترضیلی اعمال می‌شد. در این دوره‌ها، مجازات بر پایه انتقام و سرکوبی بزهکار استوار بود و به شکل مجازاتهای بدنی قهرآمیز، به ویژه اعدام و سائز مجازاتهای غیرانسانی، اعمال می‌گردید. (Adams, ۱۹۹۸, p.۳۹)

هرچند مجازات حبس، از عهد کهن و باستان وجود داشته است ولی به دلیل استفاده محدود و جزئی، در ردیف مجازت‌های شایع آن اعصار به حساب نمی‌آید؛ با این وجود، با گذشت زمان به تدریج به عنوان مجازات، وارد زرادخانه‌های کیفری شد. در ابتدا، جایگزینی کیفر حبس به جای مجازاتهای شدید بدنی، علیرغم وضعیت نامناسب و رقت بار زندانها - به لحاظ تعدیل شکل مجازات - بسیار امیدوار کننده بود؛ ولی به مرور زمان به دلیل عدم توجه به وضعیت زندانها، بالا رفتن آمار زندانیان و پدیده حرفه‌ای شدن محکومین به حبس، این امیدواری به یاس مبدل شد، تا آنجا که در پی انتقاد شدید «جان هوارد» انگلیسی از وضعیت نامطلوب و وخیم زندانهای انگلستان و ویلز و انتشار مشاهداتش در سال ۱۷۷۷ میلادی، قانون ۱۷۷۹ زندانها در کشور انگلستان به تصویب رسید. (بولک، ۱۳۷۷، ص ۳۳)

در این مقاله کوشیده‌ایم ساختار حبس خانگی با رویکرد تطبیقی در حقوق کیفری ایران و آمریکا مورد بررسی قرار گیرد و سعی بر آن است تا به این پرسش پاسخ دهیم که آیا حبس خانگی می‌تواند به عنوان جانشین مجازات حبس مطرح گردد؛ به طوری که ضمن داشتن برخی محاسن، از معایب حبسهای کوتاه مدت و بلند مدت مصون بماند. در نظام حقوقی ایران، تاکنون مقررده یا قانونی در خصوص حبس در خانه تقنین نشده است و تا پیش از تصویب قانون جدید مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ می‌توان گفت رویکردهای نوین و مجازات‌های جایگزین حبس به طور صریح و منسجم در نظام حقوقی ایران جای خود را نیافته بود. قانون جدید نه تنها علاوه بر نهادهای قدیمی مانند تعلیق یا آزادی مشروط، نهادهایی نظیر تعلیق تعقیب جرم در دادرسی را احیاء کرد، بلکه نهادهای جدیدی از قبیل صدور حکم و نظام نیمه آزادی را نیز به آن افزود و همچنین در فصل نهم از بخش دوم این قانون، مجازات‌های جایگزین فصل مستقلی را به خود اختصاص داد. ولی متأسفانه به حبس خانگی در یک ماده مستقل اشاره نشده است ولی قضات می‌توانند با استناد به ماده ۶۲ این قانون نسبت به صدور رای حبس خانگی اقدام نمایند. لذا ضروری است با بررسی تطبیقی حبس خانگی در مقررات سایر کشورها، راهکارهایی جهت تقویت مقررات داخلی ارائه داد. این مقاله ضمن بررسی مقررات حبس خانگی، در حقوق کیفری ایران، و شناخت محاسن و معایب آن، شرایط و مقررات حبس خانگی را در نظام حقوقی آمریکا مورد توجه قرار می‌دهد.

۲. حبس خانگی در نظام حقوقی ایران

مراقبت از متهم یا مجرم در محل سکونت از طریق دستگاه‌های الکترونیک ، پدیده‌ای نو ظهور است که با ازدحام جمعیت کیفری زندان‌ها در برخی کشورها از جمله آمریکا رواج یافته است . در این قسمت ضمن بررسی مفهوم و سابقه تقنینی حبس خانگی در نظام حقوقی ایران ، به مقایسه این نهاد در نظام حقوقی آمریکا پرداخته تا به شناخت نقاط قوت و ضعف این سیستم نوپا در قوانین مدون خود دست یابیم.

۳. تعریف حبس خانگی

حبس خانگی یا حبس در منزل، به معنای ایجاد محدودیت‌هایی برای آزادی متهم یا مجرم است تا به جای آن‌که در زندان حبس شود ، با حبس کردن او در خانه خود ، از آسیب‌های اجتماعی ، اقتصادی و سیاسی به پیکره‌ی جامعه و خانواده جلوگیری نماییم . منظور از ایجاد محدودیت ، محدودیت‌های معقول و منطقی است که با نظر دادگاه در روند اصلاح محکوم‌علیه در برنامه‌ی حبس خانگی به کار گرفته می‌شود . در این برنامه به متهم یا زندانی تفهیم می‌شود که در طول اجرای برنامه مذکور ، افزون بر نظارت مستقیم یا غیر مستقیم دادگاه ، توسط ماموران یا مددکاران اجتماعی مورد نظارت مستقیم یا غیر مستقیم واقع می‌شود.

به بزهکاران تحت برنامه حبس در منزل اجازه داده می‌شوند که منزل را برای مقاصد ضروری خاص ، اهداف مجاز از جمله کارکردن ، معالجه یا بهره‌مندی از خدمات اجتماعی ترک کند.

ترک محل سکونت برای مقاصد غیر مجاز یا در زمان‌های دیگر نتیجه‌ای مثل سختگیری‌های در شرایط و میزان نظارت که شاید تداعی کننده محدودیت‌های زندان باشد، می‌گردد.

در بعضی شرایط حبس در منزل و نظارت الکترونیکی به عنوان مجازات‌های جداگانه می‌باشند هر دو به تناوب به صورت هماهنگ به کار گرفته می‌شوند به نحوی که نظارت الکترونیکی در همان محل سکونت بزهکار مورد اعمال قرار می‌گیرد. (شمس زاده علوی، ۱۳۸۸، ص ۳۵).

۴. تاریخچه

برنامه‌های حبس خانگی در نیمه‌ی دهه‌ی ۱۹۸۰ در آمریکا به سرعت گسترش یافت. نخستین برنامه‌ها نوعاً محدود به ۳۰ تا ۵۰ مجرم بود که به مرور زمان برنامه‌ها رشد کرد. بزرگترین برنامه در ایالت فلوریدا اجرا شد که در آن بیش از ۱۳ هزار مجرم در سال ۱۹۹۳ در حبس خانگی بودند و برنامه‌ها همراه با نظارت الکترونیکی بود. تا سال ۱۹۸۲ در هیچ یک از ایالت‌ها نظارت الکترونیکی وجود نداشت. در نخستین برنامه‌ای که در ایالت فلوریدا اجرا شد زندانیان به شرط شرکت در برنامه حبس در منزل پیش از موعد آزاد می‌شدند در این ایالت در حال حاضر بزرگترین و متنوع‌ترین برنامه حبس در منزل اجرا می‌شود. از آنجایی که حبس خانگی نسبت به برنامه تعلیق مراقبتی فشرده یا هر نوع نظارت اجتماعی دیگر تنبیهی‌تر می‌باشد و آخرین شانس را پیش از رفتن به زندان به مجرم می‌دهد برای اهداف زیر می‌باشد:

- ۱- ناتوان کردن شخص برای ارتکاب جرم جدید .
- ۲- مجازات مجرم .
- ۳- بازپروری مجرمان جهت زیستن در جامعه به جای زندان (آشوری، ص ۳۹۱ تا ۳۹۸)

ایرانیان باستان ، پیش از اسلام حبس خانگی را می‌شناختند و پادشاهان به عنوان وسیله‌ای در سرکوب افراد یا خنثی سازی توطئه نزدیکان از این حربه سود می‌جستند . به عنوان مثال « خسرو پرویز در مدت سی و هشت سال سلطنت خود ، مانع ازدواج و وصلت پسران خود شد و آنها را در بابل در حبس خانگی نگه می‌داشت و بر آنها مراقب گماشته بود تا از آنجا بیرون نروند و هیچ زنی به آنها نزدیک نشود » (طبری ، همان ، ص ۷۶۷)

در شرع مقدس اسلام نیز به حبس خانگی توجه شده است . آیه ۱۵ سوره ی مبارکه نساء است : « زنانی که عمل ناشایست کنند چهار مسلمان بر آنها بخوانید چنانچه شهادت دادند ، آنان را در خانه نگه دارید تا عمرشان به پایان رسد یا خدا برای آنها راهی پدیدار گرداند »

در حقوق کیفری ایران تا کنون مقررره یا قانونی در خصوص حبس درخانه تقنین نشده است . قوه قضاییه در لایحه مجازات‌های اجتماعی جایگزین زندان به تقلید از دیگر کشورها ، به مجازات حبس در خانه اشاره نموده بود . تبصره ماده ۱۴ این لایحه که به موضوع حبس خانگی می‌پرداخت پیشنهادی مبتنی بر برخی

۱- تبصره - دادگاه می‌تواند با توجه به ملاحظات شغلی و وضعیت محل سکونت، فرد را از پانزده روز تا حداکثر شش ماه در روزها یا ساعت‌های مشخص به حبس در منزل محکوم کند. مدت حبس مزبور در هر صورت نباید از دو شبانه‌روز یا چهل و هشت ساعت در هفته تجاوز کند.

تصمیمات دادگاه اطفال بود.^۱ به عنوان مثال شعبه ۲۱۰۲ دادگاه عمومی تهران طی دادنامه شماره ۱۷۵ مورخ ۱۳۷۹^۲ به مجازات حبس در خانه حکم داد. انتقادهای فراوان به صدور چنین احکامی کند شدن روند شیوع این گونه را در پی داشت، ولی چنین دیدگاه‌هایی، موجبات ظهور نهاد حبس خانگی را در لایحه مجازات‌های اجتماعی جایگزین حبس فراهم نمود تا با تصویب قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ این لایحه مسکوت ماند و متأسفانه در قانون جدید به نهاد حبس خانگی به صورت یک ماده مستقل اشاره‌ای نشده است.

۵. بحث و بررسی

از ویژگی‌های سیاست جنایی مفید و مؤثر در مقابله با پدیده بزهکاری، قابلیت انطباق آن با تغییر اوضاع و احوال اجتماعی است؛ به همین دلیل، تصمیم‌گیرندگان سیاست جنایی همزمان با توسعه فرایندهای اجتماعی به دنبال وضع ضمانت اجراهای مناسب در جهت نیل به اهداف خود هستند. از آنجا که شرایط و مناسبات اجتماعی پیوسته، ولی نسبتاً کند به لحاظ تاریخی، در حال تغییر و تحول است، بنابراین

۲- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ حبس خانگی را به طور مشخص تنها در مورد کودکان بزهکار پیش بینی کرده است. مطابق تبصره ۲ ماده ۸۹ این قانون: «دادگاه می‌تواند با توجه به وضع متهم و جرم ارتكابی، به جای صدور حکم به مجازات نگره داری یا جزای نقدی موضوع بندهای (الف) تا (پ) این ماده به اقامت در منزل در ساعاتی که دادگاه معین می‌کند یا به نگهداری در کانون اصلاح و تربیت در دو روز آخر هفته حسب مورد برای سه ماه تا پنج سال حکم دهد.»

۳- متن رای صادره از دادگاه موصوف به این شرح است: «در خصوص اتهام خانم دایر بر ولگردی، به موجب گزارش مامورین انتظامی و اظهارات متهم در مراحل مختلف تحقیقات و در دادگاه به شرح صورت جلسات تنظیمی و اقرار صریح و قبول اتهام، مجرمیت وی از نظر دادگاه محرز است. لذا به استناد ماده ۷۱۲ قانون مجازات اسلامی و با رعایت مواد ۱۷ و ۱۹ و ۲۲ همان قانون، با توجه به این که نامبرده دارای سرپرستی در ایران نمی‌باشد و پدرش وی را رها کرده و به آمریکا رفته است و پدر و مادر نیز از هم جدا شده‌اند و با عنایت دادن قول به عدم تکرار و اجرای صحیح دستور نائگاه از سوی متهم، به سه ماه حبس در منزل تحت مراقبت مادر خود و با نظارت کانون محکوم می‌گردد...»

سیاست جنایی نیز همانند سایر سیاستهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... نمی‌تواند از تحول و تکامل تاریخی، به دور باشد. اعمال سیاست جنایی ایستا، نه تنها در مقابله با پدیده بزهکاری کارایی ندارد، بلکه مشکل‌آفرین و احیاناً جرم‌زا نیز خواهد بود. در این خصوص «میشل فوکو» می‌نویسد: «شاید امروزه از زندانهایمان شرم داشته باشیم؛ لیکن سده نوزدهم از اینکه دژهای مستحکمی در اطراف و گاه در مرکز شهر ساخته می‌شده به خود می‌بالیده است». (لازرژ، ۱۳۷۵، ص ۹۴)

مطالعات جرم‌شناسان نشان می‌دهد با تمام اصلاحاتی که در رژیم زندانهای طی دو سده گذشته صورت گرفته و منجر به بهبود نسبی شرایط فیزیکی زندانها شده است، عملاً نتایج مثبت، مفید و مؤثری در بازپروری اجتماعی مجرمان و پیشگیری از ارتکاب جرم نداشته است. این نتایج به دست آمده، ناامید کننده هستند و آموزه بازپروری و اصلاح زندانیان در بسیاری از کشورها، از جمله ایالات متحده، کشورهای اروپایی و حتی کشورهای اسکاندیناوی که از دیرباز از آن حمایت می‌کردند، تقریباً با شکست مواجه بوده است. بنابراین تردیدی نیست که باید اندیشه مداوا و درمان را که مبتنی بر انجام وظیفه در محیطی رسمی، یعنی زندان بسته است، به دست فراموشی سپرد. (آنسل، ۱۳۷۵، ص ۹۳)

در مقاله‌ای با عنوان «پرسشها و پاسخها در خصوص اصلاح زندان» که در سال ۱۹۷۴ منتشر شده، چنین عنوان گردیده که، تدابیر سازگاری دوباره اجتماعی، بیش از کیفرهای سنتی، اثری نداشته است و بدین‌سان موضوع صفر برنامه درمان و اصلاح بزهکار، مطرح شد. به این معنی که، برنامه‌های اصلاح و بازپروری از طریق زندان، نتیجه قابل توجهی در کاهش نرخ تکرار جرم نداشته است. نتیجه تحقیقات که در

خصوصاً اثربخشی برنامه‌های اصلاحی در سال ۱۹۷۵ منتشر شد، به خوبی روشن ساخت که جز در موارد محدود و استثنایی، اقدامات بازپروری، نتیجه چشم‌گیری در پیشگیری از تکرار جرم به ارمغان نیاورده است. (گسن، ۱۳۷۴، ص ۱۳۶)

به هر حال مجازات حبس، شیوه‌ای پرهزینه و گران است که افراد بد را به بدتر تبدیل می‌کند. علیرغم ناکارآمدی زندان، این مجازات همچنان به دلایل مختلف به عنوان نماد نظام کیفری در سراسر جهان شناخته می‌شود و به همین دلیل در چند دهه گذشته، میزان آن پیوسته رو به افزایش بود؛ به گونه‌ای که بعضاً زندانها با تراکم بیش از حد جمعیت زندانی، مواجه بوده‌اند.

واقعیت این است که، هر چه تنوع مجازاتها بیشتر باشد، از نظر قابلیت انطباق با خصوصیات مرتکب (فردی کردن کیفر)، شدت و اهمیت جرم ارتكابی مناسبتر است. وضع مجازات محدود و بعضاً بسیار شدید، سبب خواهد شد تا در عمل، زمینه‌های اجرایی آن مورد تردید قرار گیرد و به ناچار یکی از این دو راه در پیش گرفته شود:

۱. مأموران اجرای قانون به لحاظ شدت کیفر، در عمل ممکن است دچار تردید شوند و از اعمال مجازات قانونی اجتناب نمایند.

۲. مأموران اجرای قانون به حکم وظیفه، کیفر مصوب را اعمال نمایند؛ هر چند به دلیل عدم تناسب یا شدت خطر و اهمیت جرم، عادلانه به نظر نرسد.

اگر چه با عنایت به واقعیت‌های موجود؛ به ویژه گسترش تبهکاری، چه به صورت فردی یا سازمان یافته (گروههای تبهکار)، نمی‌توان از سیاست زندان‌زدایی به طور کلی دفاع کرد، ولی با توسل به تدابیر جایگزین، امکان اجرای محدود این سیاست

ممکن به نظر می‌رسد. یکی از تدابیر مهم جایگزین در سیاست زندان‌زدایی، وضع ضمانت اجراهای بینابین است. بعضی از این ضمانت اجراها، که از نظر تاریخی بسیار شدید هستند، به عنوان الگوی اجتماعی اعمال مجازات شناخته شده‌اند. با توجه به اینکه پدیده‌های مجرمانه، به نوعی حمایت از قصود و عدم سازمان‌دهی اجتماعی دارد، بنابراین لازم است، پاسخهای کیفری در مقابله با پدیده مجرمانه، با حفظ و تضمین روند عادی عملکرد اجتماعی محکوم علیه، وضع و به اجرا درآید. مناسبترین روش -در راستای عملی ساختن اهداف یاد شده- به کارگیری ضمانت اجراهای بینابین از طریق ایجاد محدودیت یا سلب برخی از حقوق اجتماعی است؛ بی‌آنکه محکومان به محیطهای بسته زندان سنتی اعزام شوند. این روشها به عنوان مجازاتهای اجتماعی شناخته شده‌اند.

مجازات که واکنش اجتماعی در قبال نقض قوانین کیفری است، در اصطلاح عبارت است از کیفری قانونی که توسط دادگاه بر شخص محکوم تحمیل می‌شود. جنبش نوین مجازات اجتماعی، از طریق سلب موقت برخی از حقوق اجتماعی یا ایجاد محدودیت در استیفای این حقوق، به عنوان ضمانت اجرای نقض قوانین و مقررات کیفری و به عنوان مجازات اصلی، سیاست خود را اعمال می‌نماید. به دلیل اینکه مجازاتهای اجتماعی، خارج از زندان یا مراکز مشابه اعمال می‌گردند، به این نام معروف شده‌اند. در این مجازات از جامعه به عنوان عامل درمانگر استفاده شده است. بر خلاف آنچه که سابقاً از جامعه به عنوان عامل جرم‌زا یاد می‌شد. توضیح اینکه بزهکار در عین آزادی در جامعه و انجام امور روزمره، فعالیتهای شغلی و حرفه‌ای، ایفای وظایف و مسئولیتهای خانوادگی و حفظ روابط اجتماعی، عاطفی، مجازات را تحمل و در عین حال نسبت به جبران ضرر و زیان بزه دیده، اعم از

فرد یا اجتماع، اقدام می‌کند. این شیوه نسبتاً جدید در اعمال مجازات، می‌تواند جایگزین مناسبی برای کیفر حبس کوتاه مدت باشد تا به این وسیله از تراکم جمعیت کیفری کاسته شود.

تحمل کیفر در جامعه یا مجازاتهای اجتماعی، دربرگیرنده دامنه گسترده‌ای از ضمانت اجراها با قابلیت جایگزینی با مجازاتهای زندان سنتی کوتاه مدت است. این مجازاتها در دو دهه گذشته شدیداً مورد توجه کیفرشناسان قرار گرفته است؛ از جمله مصادیق مجازات مذکور می‌توان به انجام کارهای عام‌المنفعه یا خدمات عمومی، ضبط و مصادره اموال، منع یا اجبار به اقامت در محل معین، الزام به درمان، ممنوعیت تصدی به اشتغال خاص به طور دائم یا موقت، محرومیت از دریافت خدمات عمومی و حبس در خانه اشاره کرد.

با توجه به مطالب فوق، مؤلفه‌های مجازاتهای اجتماعی که متفاوت از اقدامات تأمین می‌باشند، عبارتند از:

۱. اعمال محدودیت در اجرای برخی حقوق اجتماعی یا سلب موقت آنها.

۲. اعمال محدودیت یا سلب حقوق اجتماعی به عنوان مجازات اصلی. (حبيب زاده ۱۳۸۰، ص ۱۴۶).

۶. مبانی نظری

علاوه بر اهداف کلی مجازاتها در اعمال مجازات حبس در خانه، طرفداران این نظریه به دنبال دو هدف عمده هستند:

۱. انسانی کردن مجازاتها؛

۲. اقتصادی کردن مجازات زندان سنتی.

به عبارت دیگر، هدف از اعمال این مجازات، جلب منافع مادی و معنوی جامعه است؛ لذا در اجرای این مجازات، رویکرد انسانی و اقتصادی جلب توجه می‌کند.

۱. ۶. رویکرد انسانی

طرد مجازاتهای خشن و احترام به شخصیت انسانها؛ هر چند مجرمان، همواره یکی از آرمانهای مصلحان اجتماعی بوده است؛ گر چه این هدف کم و بیش از دیرباز در اندیشه فیلسوفان، وجود داشته است، لیکن ظهور آن به شکل قانونی و الزام‌آور در اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیونهای مختلف سازمان ملل در خصوص ممنوعیت مجازاتهای موهن، رفتارهای خشن، غیرانسانی و ناعادلانه تجلی یافته است. رویکرد احترام به شخصیت انسانی به تدریج در قوانین اساسی و مقررات عادی ملل جهان رسوخ پیدا کرد و منجر به اصلاح سیستم کیفری آنها شد.

یکی از اصلاحات عمده در مورد انسانی کردن مجازاتها، در رژیم زندانها رخ داد. بی‌شک هدف قانونگذار از اعمال مجازات زندان، محروم کردن بزهکار از حق آزادی اوست. زمانی اعمال این مجازات آثار زیانبار اجتماعی کمتری داشت و زندانی پس از آزاد شدن در مدت کوتاهی می‌توانست به وضعیت عادی بازگردد؛ اما با توجه به مشکلات ناشی از توسعه صنعتی، کنار ماندن شخص برای مدت نسبتاً طولانی از جامعه، موجب از دست دادن شغل یا عدم توفیق در اشتغال مجدد و سستی روابط خانوادگی می‌شود که به هیچ وجه این آثار شدید که بعضاً به اندازه زندان یا بیشتر از آن دردناک است، مطلوب قانونگذار نیست؛ بنابراین دستگاه عدالت

کیفری پیوسته به منظور ایجاد تعادل و توازن اجتماعی و به منظور حذف آثار نامطلوب تلاش می‌کند تا اعمال مجازات عادلانه و انسانی باشد. سیاستهای وضع مجازات عادلانه و بهبود شرایط افراد محکوم، هر چند تأثیر اندکی در جمعیت زندانها داشته باشد، لازم است پیگیری شود.

هدف از اعمال مجازات زندان در خانه قبل از هر چیز، رعایت حقوق انسانی محکوم و کاستن از آثار منفی غیرقابل اجتناب کیفر حس است؛ زیرا در اعمال این مجازات به محکوم علیه اجازه داده می‌شود تا در اوقات کار و فعالیت با انجام امور عادی و روزمره بدون محدودیت فعالیت کند و صرفاً اوقات آزاد از وی سلب می‌گردد.

ایجاد محدودیت در قالب حبس در منزل به عنوان مجازات جرایم سبک و کم‌اهمیت، عادلانه محسوب می‌شود؛ زیرا عدالت در این خصوص به این معنی است که مجازات با خطر جرم ارتكابی متناسب باشد و در موارد مشابه از یک مجازات استفاده شود. (Ville, ۱۹۹۵, p. ۴۸)

۲.۶. رویکرد اقتصادی

زندان سنتی یکی از پرهزینه‌ترین مجازاتها در سیستم عدالت کیفری است؛ برای مثال، بودجه زندانها در کشور انگلستان و ویلز در سال ۹۳-۱۹۹۲ بالغ بر یک میلیارد و ششصد میلیون لیره استرلینگ و هزینه نگهداری هفتگی یک زندانی ۴۹۴ لیره برآورد شده است. با توجه به افزایش جمعیت زندانها، افزایش هر چه بیشتر هزینه‌ها نیز امری اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. تعداد زندانیان در روسیه یک میلیون نفر تخمین زده می‌شود و در چین بین شانزده تا بیست میلیون نفر زندانی می‌باشند

؛ در ایالات متحده جمعیت زندانها در سال ۱۹۹۸ به بیش از یک میلیون و هشتاد و دو هزار نفر سید ؛ در کشور ما که نزدیک به هر یک دقیقه یک نفر روانه زندان می‌شود و هزینه روزانه هر زندانی مبلغی در حدود ده هزار ریال است، بودجه‌ای بالغ بر دو هزار و یکصد میلیارد ریال، نیاز است (روزنامه ایران ، دوشنبه ۱۴ دی ، ۱۳۷۸ ، سه شنبه ۴ مرداد ، ۱۳۷۹ و سه شنبه ۱۵ شهریور ۱۳۷۹)

با توجه به جمعیت زیاد زندانیان، اعمال مجازات زندان خانگی، موجب کاهش جمعیت زندانیان و در نتیجه کاستن از هزینه زندان سنتی می‌گردد. هزینه نگهداری زندانیان شامل هزینه محل نگهداری، لباس، غذا، خدمات و سرویسهای بهداشتی، دستمزد کارکنان اداری و انتظامی است ؛ همچنین هزینه‌هایی که مراکز مراقبت بعد از خروج می‌پردازند، در این زمره‌اند؛ در حالی که در مجازات حبس در خانه هزینه‌های مربوط به محل نگهداری، لباس، غذا و خدمات جانبی بر عهده اداره‌های زندان نیست و هیچگونه هزینه‌ای برای مراقبت بعد از خروج پرداخت نمی‌شود؛ لذا، تخمین زده می‌شود که به لحاظ اقتصادی، اعمال این مجازات، مخارج کمتری بر بودجه عمومی تحمیل کند؛ به این لحاظ از نظر اقتصادی ارزانتر از مجازات زندان است و به همین دلیل در بسیاری از ایالت‌های آمریکا گسترش یافته است و سبب شده تا از زندانی شدن هزاران نفر جلوگیری شود. برخی مطالعات که در این خصوص انجام شده، موفقیت این طرح را در مقایسه با مجازات سنتی به اثبات رسانده است ، البته، تحقیقاتی که در ایالت‌های کلمبیا، ساسکاچون و نیوفن‌لند (کانادا) انجام شده، حاکی از آن است که اقتصادی بودن این نوع مجازات، محل تردید است. با این بیان که چون مجازات مذکور در مورد مجرمان کم خطر اعمال می‌شود، بنابراین تأثیر چندانی در تعدیل تعداد جمعیت زندانیان نخواهد

داشت ؛ ولی به هر حال این ارزیابی صورت می‌پذیرد که از لحاظ اقتصادی، هر چند اندک، موثر بوده و همین اندازه نیز می‌تواند در مجموع اثرگذار باشد(تیرگرفاخری، ۱۳۷۷، ص. ۱۰۳)

۷. کیفیت اجرای کیفر حبس خانگی

حبس در خانه، اصطلاحی است که به محدودیت در رفت و آمد و خروج از منزل اشاره دارد. در اجرای این مجازات، آزادی ورود و خروج محکوم‌علیه از منزل محدود می‌شود و او ملزم می‌گردد در منزل خود باقی بماند یا وی فقط در ایام معینی که از قبل به او اعلام گردیده، حق خروج از خانه را داراست. در این مجازات، خانه محکوم‌علیه به منزله زندان بوده و در حکم سلول است.

به منظور کنترل محکومان، از پیشرفتهای فناوریهای الکترونیکی استفاده شده و شیوه‌های مفید، مؤثر و قابل اعتماد در سیاست کیفری ابداع گردیده است. در عصر الکترونیک، تعجبی ندارد که امیدوار باشیم، گوی جادویی این شیوه اعمال کیفر، بتواند مشکلات این مجازات را نسبتاً راحت‌تر و با هزینه کمتر، حل نماید .

در این مجازات، دستگاه فرستنده کوچکی به مچ دست یا مچ پای بزهکار بسته می‌شود که امواج الکترونیکی رابه شکل پیوسته ارسال می‌دارد. این فرستنده به گونه‌ای طراحی شده که هیچ مانعی در فعالیتهای روزمره اشخاص به وجود نمی‌آورد و انجام کارهای روزانه به سادگی امکان‌پذیر است . این امواج از طریق گیرنده‌های مخصوصی که در اختیار مأموران مراقب قرار دارد، قابل دریافت است. دستگاه فرستنده، قابلیت اتصال به سیستم تلفن را دارد. زمانی که مأموران مراقب در زمانهای مشخص شده بخواهند با شخص مورد نظر تماس حاصل کنند، دستگاه

فرستنده به سیستم تلفن متصل شده و بدین ترتیب حضور وی در خانه را تأیید می‌کند و در صورت عدم اتصال، مأموران متوجه می‌شوند که زندانی از خانه خارج شده است. دستگاههای گیرنده به گونه‌ای طراحی شده‌اند که اگر کسی تلاش نماید دستگاه فرستنده را از محل نصبش در بدن بزهکار محکوم جدا کند، اخطار و علایم مخصوص را دریافت می‌کنند و مأموران مراقب از این موضوع مطلع می‌شوند. در حکم محکومیت کسانی که در قالب این روش در حال تحمل مجازات هستند، قید می‌شود که شخص محکوم یا اعضای خانواده‌اش ملزم هستند به تلفن مأموران مراقب، برابر برنامه تنظیمی و در اوقات مشخص، پاسخ دهند تا از حضور وی در منزل اطمینان حاصل شود؛ برنامه و اوقات کار یا تحصیل و یا برنامه معالجات و معاینات پزشکی محکوم علیه در اختیار مأموران مراقب قرار می‌گیرد. به همین دلیل کلیه فعالیتهای خارج از خانه الزاماً به تأیید مأمور مراقب خواهد رسید و هرگونه تغییری در برنامه‌ها، باید به این مأموران اطلاع داده شود. بررسی حضور محکوم علیه در منزل منحصر به ایام مندرج در برنامه‌های تنظیمی است. مراقبت و تصدی سیستمهای بازرسی می‌تواند توسط شرکتهای خصوصی انجام شود که با انعقاد قرارداد انجام مراقبت به آنها واگذار می‌گردد. با توجه به قابل اعتماد بودن تجهیزات الکترونیکی و اطمینان از عملکرد منظم و دقیق آنها، استفاده از این روش رو به توسعه است. آمار موجود، نشان می‌دهد که در سال ۱۹۹۳ نزدیک به ۷۰ هزار نفر در ایالات متحده با این شیوه تحت نظارت و مراقبت بوده‌اند. (Charlos, ۱۹۹۷, p. ۱۴۷) استفاده از مجازات حبس خانگی منحصر به ایالات متحده نیست؛ در کشور سوئد نیز این طرح ابتدا به شکل آزمایشی در سال ۱۹۹۴ به اجرا گذاشته شد که به موجب آن تعدادی از بزهکاران نوجوان انتخاب شدند تا به جای زندان،

تحت مراقبت الکترونیکی قرار گیرند. در شش منطقه آزمایشی متخلفاتی که محکوم به دو ماه زندان یا کمتر بودند، انتخاب شدند تا در خانه بمانند و مچ‌بند الکترونیکی ببندند. نتایج حاصله فراتر از انتظار بود؛ سه سال بعد، این برنامه تا آنجا گسترش یافت که در سراسر کشور، تمام بزه‌کارانی را که به سه ماه زندان یا کمتر محکوم شده بودند، دربرگرفت. مرحله دوم اجرای طرح شامل مجرمان محکوم به بیش از چهار ماه زندان بود. در این طرح پیش‌بینی شده بود که محکومین به حبس تا یازده ماه زندان را نیز دربرگیرد. مطالعات انجام شده نشان داد که در نهایت، این روش به اندازه زندانی شدن در زندانهای سنتی، ایجاد محدودیت می‌کند و در عین حال فاقد آثار اجتماعی زندان است؛ همچنین، هزینه استفاده از این روش دو سوم هزینه زندان برآورد شد. (Department of Justice, ۱۹۹۳, p.۳)

۸. شرایط اعمال کیفر حبس خانگی

با توجه به اینکه هدف از اعمال این مجازات، انسانی و منصفانه کردن ضمانت اجراها و نیز طرد هرگونه درد و رنج غیرمنطقی بر بزه‌کار است، قانونگذاران با لحاظ این هدف و به منظور حفظ این خصیصه و ملاحظه خطراتی که احتمال جامعه را تهدید می‌کند، شرایطی را در نظر گرفته‌اند. ماده ۱۲ قانون عدالت کیفری انگلستان، مصوب ۱۹۹۱، به دادگاهها اجازه می‌دهد که تحت شرایط زیر اقدام به صدور حکم حبس در خانه کند:

۱. محکوم علیه دارای شانزده سال سن یا بیشتر باشد.

۲. حداکثر مدت زمان اجرای مجازات شش ماه باشد.

۳. ممنوعیت خروج از منزل در هر شبانه روز نمی‌تواند از دو ساعت کمتر و از دوازده ساعت بیشتر باشد.

۴. بر اساس رویه قضایی، این مجازات صرفاً در مورد جرایم سبک یا کوچک و نه جرایم شدید، قابل اعمال است. (یوهانسون، ۱۳۷۸، ص ۱۲)

در سال ۱۹۹۷ قانون جرایم و مجازاتها در انگلستان به تصویب رسید که دامنه اعمال این مجازات به موارد زیر نیز تسری پیدا کرد:

۱. کسانی که مرتکب جرایم متعدد سبک شده‌اند.

۲. محکومانی که دارای حداقل سن ده سال یا بیشتر باشند.

برابر مواد ۹۹ و ۱۰۰ قانون جرایم و تخلفات مصوب ۱۹۹۸، افرادی که حداکثر مجازات آنها کمتر از چهار سال است و حداقل سه ماه از مجازات خود را گذرانده باشند، می‌توانند به مدت دو ماه از این شیوه استفاده کنند. یکی از شرایط اساسی اعمال مجازات مذکور این است که با اجرای آن خطری جامعه را تهدید نکند؛ به عبارت دیگر، رفتار محکوم علیه برای جامعه خطرناک نباشد. بنابراین پیش از صدور حکم مبنی بر حبس در خانه، بزهکار توسط متخصصان مورد آزمایش قرار می‌گیرد و در صورتی که خطرناک تشخیص داده نشود، این مجازات در مورد او اعمال می‌گردد.

بند ۲ ماده ۱۰۰ قانون جرایم و تخلفات انگلستان و ماده ۱۷ دستور العمل شرح وظایف پلیس در خصوص اجرای مجازات حبس در خانه بیان می‌کنند که اجرای

این مجازات ممکن است بنا به دلایل زیر متوقف یا اجازه آن توسط اداره آزادی مشروط یا اداره زندان لغو گردد.

۱. عدم رعایت شرایطی که در حکم محکوم علیه ذکر شده است؛

۲. ناتوانی مأموران در مراقبت از محبوس به لحاظ موقعیت مکانی اجرای مجازات؛

۳. حمایت از جامعه به منظور پیشگیری از ضرر و زیانهای جدی و مهم.

ضرر و زیانهای جدی، ناشی از جرایم خشونت بار است. این جرایم بنا به ماده ۱۵ دستورالعمل مذکور عبارتند از:

۱. قتل عمد و شروع به آن؛

۲. ایجاد حریق عمدی به قصد خطر انداختن زندگی دیگری؛

۳. تجاوز جنسی؛

۴. سرقت مسلحانه؛

۵. هر نوع جرمی که تهدید علیه جامعه به حساب آید یا منافع ملی را به خطر اندازد.

درخواست لغو این مجازات، به دلیل وجود خطر جدی برای جامعه، توسط پلیس یا مأموران مراقب به اداره مراقبت گزارش می شود و فوراً مورد بررسی قرار می گیرد؛ آنگاه تصمیم گرفته می شود که چه اقدامی صورت پذیرد. در صورت لغو حکم، محکوم علیه برای گذارندن بقیه مجازات به زندان معمولی معرفی می شود. نقض شرایط به دو سطح یک و دو تقسیم می شود. سطح یک به مواردی اطلاق می گردد که عدم رضایت ضوابط بسیار جدی است؛ نظیر ایراد ضرب و جرح

مأمور مراقب و تخریب‌کننده الکترونیکی که در این حالت، مأمور مراقب، موظف است این مسأله را فوراً اطلاع دهد و ظرف ۲۴ ساعت در خصوص لغو حکم اقدام می‌شود. مصادیق سطح دو، عبارت است از غیبت کوتاه در طول یک دوره از مجازات، دستکاری عمدی تجهیزات و نه تخریب آنها. در این موارد، مأمور به محکوم‌علیه اخطار کتبی داده و در صورت تکرار (سه بار) مجازات مزبور لغو و محکوم‌علیه باقیمانده مجازات را در زندان معمولی سپری خواهد کرد. غیبت در طول مدت مجازات، همیشه نمی‌تواند غیرموجه تلقی شود و در نتیجه نقض شرایط به حساب آید. غیبت‌های اضطراری که نمی‌تواند با اعلام قبلی باشد - مانند فوریت‌های پزشکی در خصوص شخص محکوم‌علیه یا افراد خانواده وی - نباید از هشت ساعت در روز تجاوز کند و در هر حال محکوم‌علیه باید مراتب را در فرصت مناسب اطلاع دهد. مورد دیگر حضور در مراسم ازدواج یا تدفین بستگان نزدیک است. تمام این موارد پس از بررسی موضوع توسط مأمور مراقب باید به تأیید وی برسد. (Home Detention Curfew, p. ۱۰)

با توجه به مجموع مطالب پیش گفته، به نظر می‌رسد مجازات حبس در خانه در سایر کشورها به عنوان مصداقی از مجازات‌های اجتماعی پذیرفته شده و دامنه استفاده از آن در سال‌های اخیر گسترش یافته است. بنابراین ضرورت دارد زمینه‌های اجرایی این مجازات در حقوق کیفری کشور ما نیز مورد بررسی قرار گیرد.

۹. زمینه‌ها و موانع اجرایی کیفر حبس خانگی در حقوق ایران

در سیاست کیفری کشور ایران، اغلب مجازات‌ها به صورت زندان و جزای نقدی است. کارکرد سیاست تقنینی موجود که بر مبنای قضاگرایی و توسل به کیفر در

رسیدگی به جرایم شکل گرفته، موجب شده تا جمعیت کیفری زندانهای کشور پیوسته افزایش یابد، به گونه‌ای که آمار ورودی زندانیان هر روز به حدود یک هزار و چهارصد و پنجاه نفر بالغ می‌شود. این امر سبب شده، تا تعداد زندانیان کشور، به یک صد و پنجاه هزار نفر برسد. (روزنامه ایران، دوشنبه ۱۴ دی، ۱۳۷۸، سه شنبه ۴ مرداد، ۱۳۷۹ و سه شنبه ۱۵ شهریور ۱۳۷۹).

با توجه به تراکم فوق‌العاده جمعیت در مراکز نگهداری محکومان به حبس، به نظر می‌رسد اعمال این مجازات بتواند تا حدودی از میزان تراکم زندانها کاسته، ضمن بهبود نسبی شرایط زندانها ی‌موجبات کاهش هزینه‌ها را نیز فراهم نماید. در این مورد به نظر می‌رسد زمینه‌های اجرایی این نهاد در حقوق ایران، به رغم موانع، وجود دارد.

۱. ۹. زمینه‌های اجرایی

۱. ۹. ۱. جوانان و نوجوانان بزهکار

با توسل به این سیستم نوین جوانان و نوجوانان بزهکار ملزم می‌شوند تا اوقات تعطیل خود را در منزل بگذرانند و از آثار منفی مراکز نگهداری سنتی در امان بمانند. در این صورت ضمن آنکه تحت نظارت و مراقبت هستند، فعالیت‌های قانون و مفید خود را ادامه می‌دهند و از متن جامعه و خانواده نیز دور نگاه داشته نمی‌شوند. اخیراً گرایش برخی از دادرسان به این موضوع جلب شده است. از جمله برخی از شعبات دادگاه اطفال، اقدام به صدور آرای در زمینه اعمال کیفر حبس در خانه نموده‌اند. شعبه ۲۱۰۲ دادگاه عمومی تهران که رسیدگی به پرونده‌های اطفال و نوجوانان را عهده‌دار است، در مواردی همچون دادنامه شماره ۱۷۵ در سال ۱۳۷۹

به مجازات حبس در خانه رأی داده است. هر چند در آرای صادره، روند مشخصی برای اجرای ان پیش‌بینی نشده است، ولی به هر حال این ابتکارات خردمندانه بسیار امیدوار کننده است. از طرف دیگر به دلیل فقدان نص صریح قانونی در اعمال این مجازات به عنوان مجازات اصلی، احتمال آن می‌رود که رؤی قابل تخسین دادرس شعبه مذکور، با استقبال عمومی در سیستم قضایی، مواجه نگردد. بنابراین ضرورت دارد مقررات صریحی در این زمینه وضع گردد.

۹.۱.۲. محکومان مالی

قانون نحوه اجرای محکومیتهای مالی، پیش‌بینی نموده است که بدهکاران در صورت عدم پرداخت دین و عدم احراز اعسار زندانی خواهند شد. به لحاظ اینکه تعداد زندانیان بدهکار با اجرای این قانون رو به افزایش نهاده و با توجه به سیاست فعلی که نوعی افراط در زندانی کردن و تفریط در آزاد کردن در آن به چشم می‌خورد، به خوبی می‌توان با توسل به این شیوه هم از افراط و هم از تفریط جلوگیری کرد. بدهکاری که آزادی وی به شکل حبس خانگی محدود شده است، فرصت دارد تا با اشتغال و کسب درآمد دیون خود را بپردازد و ایجاد محدودیت در آزادی وی، تا اندازه‌ای می‌تواند وی را به انجام کارهای مفید اقتصادی برای پرداخت مطالبات قربانیان، ملزم نماید.

۹.۱.۳. جرایم تعزیری کم‌اهمیت

ماده ۳ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در مواد معین، مصوب ۱۳۷۳، تبدیل اجباری و اختیاری زندان به جزای نقدی را پیش‌بینی کرده است. ولی با توجه به ضمانت اجرای مندرج در ماده یک قانون نحوه اجرای محکومیتهای

مالی، مصوب ۱۳۹۳، عدم پرداخت جزای نقدی منتهی به بازداشت محکوم علیه خواهد شد. در این موارد نیز چنانچه وی استحقاق داشته باشد می تواند به تحمل حبس در خانه محکوم شود.

۴ . ۱ . ۹ . بهبود بخشیدن به کیفیت اجرای آزادی مشروط و تعلیق اجرای

مجازات

در حال حاضر زندانیانی که نیمی از مجازات خود را گذرانده باشند با جمع شرایط مندرج در ماده ۳۸ قانون مجازات اسلامی می توانند از امتیاز آزادی مشروط برخوردار شوند. همچنین با احراز شرایطی دادگاه مجاز به تعلیق اجرای مجازات و الزام محکوم علیه به انجام دستورات خاصی است. عموماً افراد آزاده شده به دلیل فقدان سیستم نظارتی موثر و کارآمد در زمینه اجرای دستورات دادگاه به حال خود رها می شوند. در حالی که با استفاده از این نظام، مأموران مراقبت و نظارت می توانند تا پایان موفقیت آمیز دوره محکومیت، اجرای دستورات دادگاه را تضمین نمایند.

۲ . ۹ . موانع اجرایی

به رغم فراهم بودن زمینه های اجرایی برای ورود نهاد حبس در خانه در حقوق ایران، موانعی هم در این خصوص وجود دارد، از جمله:

۱. اقامت در منزل و عدم خروج از آن در نگاه اول به دلیل خفیف بودن ممکن است مجازات تلقی نشود. همین سطحی نگری می تواند مانع عمده ای در اجرای این مجازات ایجاد کند. در حالی که اگر مجازات مذکور به خوبی اجرا شود، می تواند به اندازه زندان سنتی در محدود کردن آزادی عمل مجرمان مؤثر واقع شود؛ زیرا این

محکومان برای انجام هر کاری ازاد نیستند. هر چند آزادی آنها از یک زندانی بیشتر است، ولی انتخابهایشان بسیار محدود است.

۲. برای اجرای مجازات حبس در خانه، مشکلات عملی وجود دارد که ناشی از عدم وجود تجهیزات و ابزار لازم، شبکه‌های مربوطه، ادارات مراقبت و نظارت و ماموران آموزش دیده می‌باشد. رفع این مشکل از طریق خرید تجهیزات و انعقاد قرارداد با بخش خصوصی جهت تأسیس و راه‌اندازی شبکه‌های مربوطه، آموزش کارکنان، تربیت نیروهای ناظر و مراقب و اجرای طرح‌های آزمایشی امکان‌پذیر است.

۱۰. حبس خانگی در نظام حقوقی آمریکا

وزارت دادگستری ایالات متحده آمریکا از یک رشته ارزیابی‌های گسترده در مورد دسته گسترده‌ای از کیفرهای نوپای اجتماع محور (که معمولاً کیفرهای بینابینی نامیده می‌شوند) پشتیبانی کرده است. (تونری ، ۱۳۸۷ ، ص ۱۹۵) در برخی ایالت‌ها مانند « میرلند » برنامه حبس در خانه در قالب « برنامه‌های اصلاحی و تربیتی » و در قسمت دوم بخش‌های پنجم ، هفتم ، و یازدهم قانون اصلاح و تربیت درج شده است . در این قانون به صراحت بیان شده که این برنامه مختص به بخش « بالتیمور » است . لذا در این مبحث برنامه حبس خانگی در ایالت‌های « آریزونا » ، « میرلند » ، « مینوسوتا » ، « ایلینوی » ، « اورگان » ، « ایندیانا » و « کارولینای جنوبی » به صورت خلاصه بررسی شده است .

۱۰. ۱. برنامه حبس خانگی در ایالت آریزونا

در ایالت آریزونا مجموعه ای از جایگزین های زندان جهت جلوگیری از گسیل مجرمان به زندان در نظر گرفته شده است. برنامه هایی مانند «خدمات عام المنفعه» و یا «برنامه کار» و «حبس در خانه»، نمونه هایی از جایگزین های زندان در این ایالت است. این برنامه به صورت یک امتیاز بوده و دادگاه به صورت مطلق اختیار اعطا یا عدم اعطا و یا «لغو» برنامه های اصلاحی و تربیتی را دارد. در ایالت آریزونا جایگزین های حبس از جمله برنامه حبس خانگی، منوط به شرایطی است. مجرمانی می توانند از برنامه ی حبس خانگی استفاده کنند که:

اولا: سوء سابقه ی رفتارهای خشونت آمیز خانوادگی را نداشته باشند؛

ثانیا: فاقد سابقه ی ارتکاب جرایم خشونت آمیز باشند؛

در برنامه حبس در خانه که نوعی برنامه ی اصلاحی و تربیتی تلقی می شود، هم زمان تحت برنامه ی نظارت الکترونیک قرار می گیرد. این برنامه به منزله ی نوعی توافق و قرارداد میان دادگاه و محکوم است و چنانچه محکوم علیه از انجام مقررات دادگاه امتناع نماید یا مرتکب جرم جدیدی شود، مطابق توافق قبلی به برنامه ی حبس در خانه خاتمه داده می شود و وی به زندان باز گردانده می شود.

۱۰. ۲. برنامه حبس خانگی در ایالت مریلند

موضوع حبس در خانه در قوانین اصلاحی درج شده است. به عنوان مثال در قسمت ۷۰۵-۱۱ قانون خدمات اصلاحی مصوب ۱۹۹۸ مجموعه ای از مقررات حبس در خانه مطرح گردیده که وجود برخی از این ویژگی های منحصر بفرد آن

حبس خانگی در این ایالت را از سایر ایالت ها مستثنی نموده است. برخی از ویژگی های مذکور به شرح ذیل است:

- ۱- این مقررات صرفا در ایالت مریلند قابلیت اجرا دارد؛
- ۲- هیات های نظارت کسانی هستند که بطور مستقیم یا غیرمستقیم با مجرمان در ارتباط هستند؛
- ۳- هیات های نظارت می بایست معیارهای پذیرش واجدین شرایط استفاده از حبس خانگی را مشخص و منتشر نمایند؛
- ۴- مشارکت در برنامه های اصلاحی و تربیتی از جمله حبس در خانه، یک امتیاز است که در قانون پیش بینی شده و در صورت قبول یا رد پیشنهاد، حقی برای شرکت کننده در طرح ایجاد نمی کند؛
- ۵- هیات های نظارت می بایست مجرمان واجد شرایط را شناسایی و جهت صدور حکم حبس خانگی به دادگاه پیشنهاد نمایند؛
- ۶- دادگاه مخیر است پیشنهاد هیات های نظارت را بپذیرد یا رد کند؛
- ۷- پیشنهاد استفاده از حبس در خانه می تواند راسا توسط دادگاه و بدون نظر هیات های نظارت انجام پذیرد؛
- ۸- هیات های نظارت می توانند نسبت به حذف یا تعلیق افراد شرکت کننده در برنامه، در هر زمان و به هر دلیلی که تشخیص می دهند بدون نیاز به تایید دادگاه اقدام نمایند؛
- ۹- چنانچه هیات های نظارت بدون توضیح به دادگاه، نسبت به حذف یا تعلیق افراد از برنامه اقدام نماید، مکلف است ظرف پانزده روز از تاریخ

حذف یا تعلیق، مراتب را به دادگاه اطلاع دهد. (Mary Land code, Title part (y), ۱۱)

۱۰- قرار گرفتن افراد در طرح، مستلزم هزینه هایی است که افراد شرکت کننده می بایست نسبت به پرداخت آن اقدام نمایند؛

۱۱- جرایم عمدی و (خشونت آمیز حمل و نقل) یا مقررات ترافیکی از شمول این طرح خارج می باشند؛

۱۲- در جرایم خشونت بار، کودک آزاری و فرار، مجرمان در برنامه ی حبس خانگی قرار نمی گیرند؛

کسانی که مرتکب جرم فرار می شوند، مطابق قسمت «ج» از بخش ۹-۴۰۵ قانون جزایی ایالت مریلند به حبس تا سه سال یا پرداخت جزای نقدی تا پنج هزار دلار و یا هر دو مجازات محکوم می شوند. (Mary Land cod , Criminal Law, Title ۹, section ۴۰۵ part (c))

۳. ۱۰. برنامه حبس خانگی در ایالت مینوسوتا

در ایالت مینوسوتای آمریکا برنامه های حبس در خانه بویژه در مورد کودکان و نوجوانان به صورت جدی دنبال می شود. در مقررات اصلاحی و تربیتی و همچنین برنامه ی بازداشت نوجوانان، این اجازه به محاکم قضایی داده شده که به جای حبس کودکان در زندان، از حبس در خانه یا محل مناسب دیگری استفاده کنند. چنانچه این کودکان به دلیل فقر یا سایر دلایل، خانه یا محل اقامت مناسب نداشته باشند، در مکان هایی تحت عنوان خانه های راه و ساکن می شوند. هزینه های خوراک و مسکن این کودکان به مبلغ پنج تا هفت دلار در هفته از اعتبارات ایالت یا دولت فدرال تامین می شود.

۴ . ۱۰ . برنامه حبس خانگی در ایالت ایلینوی

در ایالت ایلینوی نیز برنامه ی حبس خانگی همراه با نظارت الکترونیک در مقررات اصلاحی و تربیت ایالت ایلینوی بیان گردیده است. در ایالت ایلینوی شایستگی مجرمان برای قرار گرفتن در برنامه ی حبس در خانه، توسط مقامات نظارت تعیین می شود.

این هیات متشکل از افراد ذیل می باشد:

- ۱- نماینده ای از سازمان اصلاح و تربیت؛
- ۲- مقامات اصلاح و تربیت مراقبت تعلیقی فشرده؛
- ۳- سرکلانتر؛
- ۴- نماینده ای از سازمان های دولتی یا غیردولتی که در موضوع حبس خانگی به صورت مستقیم فعالیت دارند.

درخواست متهم یا زندانی مبنی بر قرار گرفتن در برنامه حبس در خانه، توسط اعضای هیات نظارت بررسی می شود و چنانچه مورد پذیرش واقع شود، مجرم در طرح قرار می گیرد و مکلف است تا پایان طرح در چهارچوب دستورات دادگاه باقی بماند. اجرای برنامه ی حبس در خانه ممکن است همراه با استفاده از سیستم نظارت الکترونیک انجام پذیرد، لیکن الزامی به استفاده از این سیستم نیست . چنانچه اجرای حبس خانگی همراه با استفاده از سیستم نظارت الکترونیک باشد، محکوم علیه به صورت مستمر تحت نظارت قرار می گیرد.

در ایالت ایلینوی برنامه ی نظارت الکترونیک حبس در خانه، در موارد ذیل قابلیت اجرا دارد:

- ۱- تعلیق مراقبتی فشرده؛
- ۲- حبس در خانه؛
- ۳- بازداشت موقت؛
- ۴- زندان پس از محاکمه؛
- ۵- آزادی مشروط؛
- ۶- آزادی اجباری.

هزینه‌ی اولیه‌ی استفاده از این طرح در ایالت ایلینوی حدود هفتاد و پنج دلار به اضافه دوازده دلار در هر روز برای ارزیابی مجرمان تحت نظر است.

ضوابط و شرایط حبس در خانه در این ایالت عبارت‌اند از :

- ۱- شرکت کننده می‌بایست در چهارچوب توافق باقی بماند؛
- ۲- شرکت کننده می‌بایست شغل مناسبی را برای خود فراهم نماید؛
- ۳- شغل شرکت کننده می‌بایست مورد تایید دادگاه باشد؛
- ۴- مکانی که شغل شرکت کننده قرارداد نیز می‌بایست مورد تایید دادگاه باشد؛
- ۵- شرکت کننده می‌بایست تحت درمان پزشکی یا روان پزشکی و یا مشاوره و سایر برنامه‌های موثر به تایید و نظر دادگاه شرکت کند؛
- ۶- حضور مستمر در برنامه‌های آموزشی که توسط دادگاه تعیین می‌شود؛
- ۷- حضور مستمر در برنامه‌های مذهبی؛
- ۸- مشارکت در خدمات اجتماعی یا برنامه‌های مناسب و سازگار با مجرمان؛

- ۹- شرکت کننده می‌بایست با شخص یا سازمانی که توسط مقامات نظارت برای بازدید از محل اقامت وی تعیین می‌شود، همکاری نماید؛
- ۱۰- شرکت کننده می‌بایست رضایت خود را به نصب سیستم مانیتورینگ اعلام نماید؛
- ۱۱- شرکت کننده می‌بایست زمینه‌ی انطباق تلفن محل اقامت خود را با سیستم های مانیتورینگ فراهم نماید؛
- ۱۲- شرکت کننده می‌بایست تعهد نماید که در زمان اجرای حبس در خانه مرتکب جرم نشود و در صورت تخلف از این تعهد با تشخیص دادگاه از برنامه ی حبس خانگی کنار گذاشته می‌شود؛
- ۱۳- شرکت کننده می‌بایست رضایت کتبی افراد دیگری که در این طرح قرار نمی‌گیرند را جلب نماید. به عنوان مثال چنانچه تلفن منزل به نام زندانی نباشد، می‌بایست رضایت مالک تلفن را در خصوص نصب آن به سیستم مانیتورینگ جلب نماید.

۵ . ۱۰ . برنامه حبس خانگی در ایالت‌های اورگان و ایندیانا

گفته شده که در برخی از ایالت های آمریکا برنامه‌ی حبس خانگی در قالب طرح یا برنامه و در چهارچوب مشخصی قرار می‌گیرد. هدف اصلی این برنامه ها، کاهش جمعیت کیفری زندان هاست. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

در ایالت ایندیانا چنان چه فردی درخواست حبس در خانه نماید و با درخواست وی موافقت شود، می‌بایست سی تا شصت روز در خانه به سر ببرد. تعداد روزهای

بازداشت در خانه نامحدود است و زمان قرار گرفتن مجرمان در برنامه ی حبس خانگی، منوط به نظر مقامات نظارت است. در این ایالت ها نظارت توسط ابزارهای الکترونیک انجام می پذیرد. و تمامی حرکات و رفتار مجرمان توسط این دستگاه ها (با ارسال پیام از دستبند و یا پابند مجرم) به صورت خودکار کنترل می شود. در صورتی که متهم یا زندانی قصد جدا کردن دستبند یا پابند را داشته باشند، تلفن همراه به صورت خودکار با مرکز نظارت تماس حاصل می کند و این امر از تخلفات مهم محسوب می شود که زمینه ی خاتمه ی حبس در خانه را فراهم می نماید.

در برنامه ی نظارت الکترونیکی ایالت اورگان، فرد پس از قبول شرایط می بایست در خانه باقی بماند. برنامه نظارت الکترونیک مختص به حبس خانگی نیست، بلکه مراقبت تعلیقی یا آزادی مشروط را نیز در برمی گیرد.

محدودیت های نظارت در برنامه ی اورگان به شرح زیر است:

- ۱- فرد می بایست در شعاع پنجاه مایلی از زندان، محل اقامت مناسبی برای خود برگزیند؛
- ۲- جهت اجرای برنامه ی نظارت در حبس خانگی، می بایست تلفن در محل اقامت وجود داشته باشد؛
- ۳- شرکت کننده مکلف است تلفن را از حالت انتظار مکالمه یا دریافت پیام خودکار خارج کند و هزینه ی پردازش اطلاعات که حدود سی دلار است را پرداخت نماید.

۱۰. ۶. برنامه حبس خانگی در ایالت کارولینای جنوبی

در کارولینای جنوبی حبس در خانه، بر مبنای برنامه ی حداقل استانداردهای بازداشت اجرا می شود. با توجه به اینکه حبس در خانه نیز نوعی بازداشت است، بر اساس مقررات برنامه ی فوق الذکر لازم است که برای مجرمانی که در برنامه ی حبس خانگی قرار می گیرند حداقل استاندارد ها رعایت شود. برخی از مشخصات این برنامه به شرح ذیل است:

- ۱- متهم یا زندانی می بایست دارای کار مشخص باشد؛
- ۲- سازمان های کارایی با اجازه ی دادگاه می توانند برای فرد زندانی کار معین پیشنهاد نمایند؛
- ۳- کار پیشنهادی می بایست بر اساس معیارهای از پیش تعیین شده ی متناسب با وضعیت متهم یا زندانی باشد؛
- ۴- برنامه ی حبس در خانه بعنوان یک برنامه ی اختیاری در ایالت کارولینای جنوبی تلقی می شود؛
- ۵- زندانی و یا متهم در تکمیل فرم درخواست حبس در خانه، مقید به رعایت ضوابط و شرایط حکم دادگاه است؛
- ۶- زندانی و یا متهم تا زمان خاتمه ی حبس در خانه، باید مقید به رعایت ضوابط و شرایط حکم دادگاه باشند؛
- ۷- زندانی یا متهم می بایست هزینه ی اجرای برنامه را بپردازد؛
- ۸- زندانی یا متهم می بایست قبول کنند که در صورت لزوم، اقدامات لازم را در جهت تهیه و نصب تلفن انجام خواهند داد؛

- ۹- زندانی یا متهم می‌بایست در صورت وجود سایر افراد در خانه، رضایت آنان را جلب نماید؛
- ۱۰- زندانی یا متهم باید بداند که فرار از منزل یا ارتکاب جرم جدید، سبب فسخ قرارداد می‌شود و به مجازات آن جرم نیز رسیدگی خواهد شد؛
- ۱۱- زندانی یا متهم باید قبول کند که منزل، محل کار یا خودروی وی، در هر زمان حتی شب و در هر مکان مورد تفتیش قرار گیرد؛
- ۱۲- زندانی یا متهم می‌بایست در صورت لزوم برخی از هزینه های اجرای حبس در خانه را پرداخت نماید؛
- ۱۳- زندانی یا متهم می‌بایست فاقد سابقه خشونت خانوادگی، فرار یا جرایم خشن باشد؛
- ۱۴- زندانی یا متهم می‌بایست مکان مناسبی را که مورد تایید دادگاه باشد، برای خود فراهم نماید؛
- ۱۵- زندانی یا متهم می‌بایست متعهد شود در چهارچوب دستورات دادگاه، قانون و مقررات فدرال و ایالت باقی می‌ماند. (Minium standards for local detention facilities in (S.C), Title ۲۴, section ۱۳-۱۵۳۰(A) موارد فوق که در برنامه حداقل استانداردهای حبس و از جمله حبس در خانه پیش بینی شده است . پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- هم چنین در اجرای اصلاح و تربیت فرد زندانی ، شرایطی ویژه جهت محکومان نیز مقرر شده است :

۱- زندانی موافقت نماید که بدون اجازه دادگاه حق پیوستن به هیچ گروه حزبی را ندارند.

۲- زندانی موافقت نماید که بدون اجازه دادگاه حق شرکت در تجمعات اعم از قانونی یا غیر قانونی را ندارد.

۳- زندانی موافقت نماید که بدون اجازه دادگاه حق استفاده از وسیله‌ای که تحت پوشش بیمه نیست را ندارد.

۴- زندانی موافقت نماید که در حال مستی یا تحت تاثیر مصرف مواد مخدر ، حق استفاده از وسایل نقلیه را ندارد .

۵- زندانی موافقت نماید که بدون اجازه دادگاه حق نگهداری حیوانات را در آپارتمان یا محل اقامت خود ندارد.

۶- زندانی موافقت نماید که بدون اجازه دادگاه حق ارتباط تلفنی یا حضوری با اشخاصی که از طرف دادگاه منع شده‌اند را ندارد.

افزون بر موارد فوق ، با توجه به این که محل سکونت فرد به منزله زندان است ، این محل می‌بایست عاری از وسایل ارتکاب جرم باشد. لذا در برنامه حبس خانگی در ایالت کارولینای جنوبی پیش بینی شده است که دادگاه یا اعضای هیات حاکمه می‌توانند دستورات ذیل را صادر نمایند :

۱- زندانی یا اعضای خانواده مکلفند قبول کنند که در منزل موضوع حبس خانگی اسلحه یا سلاح خطرناک و مواد مخدر یا مشروبات الکلی قرار ندهند .

۲- زندانی یا اعضای خانواده مکلفند قبول کنند در هر زمان حتی شب ، به هر دلیلی ماموران نظارت حق تفتیش منزل یا وسیله نقلیه را دارند.

۳- زندانی یا اعضاء خانواده مکلفند قبول کنند که از دعوت افراد ناباب به منزل خودداری نمایند. (شاه کرمی ، ۱۳۹۲ ، ص ۵۲-۵۴).

نتیجه گیری

نتایج حاصل از بررسی تطبیقی حبس خانگی در حقوق ایران و آمریکا به شرح ذیل آورده می شود :

۱- حبس خانگی به عنوان جانشین بسیار موثری برای مجازات حبس قابل طرح است .

۲- با عنایت به معایب عدیده حبس در زندان و تحمیل فشارهای مالی سنگین و رواج بیماری های مسری و صعب العلاج مانند هپاتیت ، سل و ایدز در زندان ها ، در کشور آمریکا حبس خانگی افزون بر زندانیان ، برای متهمان قابل اجرا است ، لیکن در حقوق ایران با توجه به ماده ۶۲ قانون مجازات اسلامی ، این امتیاز صرفا در خصوص محکومان به حکم قطعی حبس ، قابل اعمال است و این تفکیک قابل انتقاد است .

۳- در کشور آمریکا علاوه بر ماموران نظارت و تعلیق فشرده و دادگاه ، متهم یا زندانی نیز می تواند حبس خانگی را پیشنهاد نماید ، لیکن در قانون مجازات اسلامی ، معیار مشخصی برای حبس خانگی تعیین نشده و تنها با نظر دادگاه صادر کننده رای امکان استفاده از حبس خانگی وجود دارد.

۴- در کشور آمریکا ، برخلاف نظام حقوقی ایران ، استفاده از حبس خانگی فاقد محدودیت زمانی است و دادگاه ها مخیراند تا زمانی که لازم است مجرمان و یا متهمان را در برنامه حبس خانگی نگه دارند.

۵- در کشور آمریکا شرط اساسی استفاده از حبس خانگی، این است که فرد زندانی دارای محل اقامت مناسب و شغل مناسب باشد و چنانچه فرد فاقد این شرایط باشد، سازمان تعلیقی وابسته به دادگاه موظفند برای مجرم شغل و محل اقامت مناسب مهیا نموده و آن را به دادگاه پیشنهاد کنند. در قانون مجازات اسلامی، صرفاً به ملاحظات شغلی و محل اقامت فرد زندانی اشاره شده، لیکن تکلیف فرد فاقد شغل یا محل اقامت مناسب معین نشده است.

۶- با توجه به ماده ۷۱ قانون مجازات اسلامی، مجازات های مربوط به جرایم امنیتی از شمول این امر مستثنی شده است. و در خصوص جرایم نیروهای مسلح نیز امکان اعمال آن نیز تعیین نگردیده است که این استثناء با فلسفه وضع آن مغایر است و تبعیض اجتماعی محسوب می شود.

منابع

آشوری، محمد (۱۳۸۲)، جایگزین‌های زندان یا مجازات‌های بینابین، تهران، نشر گرایش.

آنسل، مارک (۱۳۷۵)، دفاع اجتماعی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی و محمد آشوری، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

بولک، برنار (۱۳۷۷)، کیفرشناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران، مجمع علمی و فرهنگی مجد.

تونزی، مایکل (۱۳۸۷)، کیفرهای اجتماع محور در ایالات متحد آمریکا، ترجمه مینا صدیق فر، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۶۴، پاییز ۱۳۸۷، ص ۱۹۵-۲۲۰.

تیرگرفاخری، نریمان (۱۳۷۷)، تلاشهای بین المللی و قانونگذار ایران در تحدید موارد اعمال کیفر سالب آزادی، فصل نامه دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی، ش ۹، ۱۳۷۷، ص ۱۰۳.

حبیب زاده، محمدجعفر؛ خالقی، ابوالفتح؛ نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۰)؛ حبس خانگی، مجله مدرس علوم انسانی، دوره ۵، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۰، ص ۱۴۶.

روزنامه ایران، دوشنبه ۱۴ دی، ۱۳۷۸، سه شنبه ۴ مرداد، ۱۳۷۹ و سه شنبه ۱۵ شهریور ۱۳۷۹.

شاه کرمی ، نیما(۱۳۹۲) ، حبس خانگی در حقوق کیفری ایران و آمریکا ، ماهنامه دادرسی ، شماره ۱۰۲ ، سال هفدهم ، بهمن و اسفند ۱۳۹۲ ، ص ۵۴ تا ۵۲.

شمس زاده علوی ، سید ابوالقاسم(۱۳۸۸) ، ظهور و توسعه مجازاتهای حبس در ایالات متحده ، مجله اصلاح و تربیت ، شماره ۸۵ ، خرداد ۱۳۸۸ ، ص ۳۵.

گسن ، ریموند (۱۳۷۴) ، جرم شناسی نظری ، ترجمه مهدی کی نیا ، تهران ، مجمع علمی و فرهنگی مجد.

لازرژ ، کریستین(۱۳۷۵) ، سیاست جنایی ، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی ، تهران موسسه نشر یلدا.

یوهانسون ، لیندا (۱۳۷۸) ، زنجیرهای نامرئی ، ترجمه نازیلا خلخالی ، پیام یونسکو ، ش ۱۲ ، ۱۳۷۸ ، ص ۱۲-۲۵.

" Home Detention Curfew" , Annex D. " Levels of Violations and Breach Criteria " , p. ۱۰

Adams. Robert."The Abuse of Punishmen" , Oxford, ۱۹۹۸.

Department of Justice, "Bureau of Justice Statistics, Survey of State Prison Inmate", U.S.A Washington D.C Government Office, ۱۹۹۳.

Illinois cod, Section ۵-۸A-۱ to ۵-۸A-۵ Electronic Home Detention of the Illinois (E.M-H.D) of Illinois

Mary Land cod , Criminal Law.

Minium standards for Iocal detention facilities in (S.C)

Rose, Charlos, "Electronic Monintoring of Offenders,
International Review of law, Vol. ۱۱, ۱۹۹۷.

Ville , Landrew , "Prison Overpopulation and Strategies for
Decarceration " , Canadain Journal of Criminology, Vol.۳۷,
۱۹۹۵.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی